

International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies

International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies - is an international conference platform under open open-access policy. The conference is led by international expert members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed, edited by authors and evaluated on its own scholarly merits and research integration. Publishing and joining on the proceeding of the International Congress on Biological, Physical And Chemical Studies will ensure publishing experience and indexing possibilities on various global indexing.

BEGONA O‘TLARGA QARSHI KURASHDA YERGA ISHLOV BERISH USULLARI HAMDA GERBITSIDLARNI SOYANING O‘SISH VA RIVOJLANISHIGA TA’SIRI

Sh.A.Teshabayev

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar institute, dotsenti

Karimov Nurbek Dexqonovich

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti, mustaqil tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Yerni ikki yarusli omoch yordamida ishlov berib, soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbisidini 0,6 l/ga me’yorda qo‘llagan 8-variantda kuzatilib, boshqa ishlov berish usuliga hamda gerbitsidlar turiga nisbatan mos ravishda o‘simlikning o‘sib rivojlanishidagi barcha ko‘rsatkichlar yuqori bo‘lganligi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: Tuproq, ishlov berish, fon, plug, begona o‘t, g‘ovaklik, gerbitsid, soya

Kirish.

Respublikamizda aholini oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabini muntazam ta’minlash, chorvachilik va parrandachilikni ozuqaga bo‘lgan ehtiyojlarini qondirish hamda almashlab ekish dalasida ekinlar hosildorligini oshirish maqsadida soya ekinining ekish keng yo‘lga qo‘yish bo‘yicha keng qamrovli chora tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, «O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida PF-5853-sonli Farmonida» belgilangan vazifalarni amalga oshirish qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarish hajmini izchil rivojlantirish, mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini yanada mustaxkamlash, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, agrar sektorning eksport salohiyatini sezilarli darajada oshirish muhim strategik vazifalar sifatida belgilanib bu bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar o‘tkazish dolzarb xisoblanadi.

Asosiy ekin sifatida soya navlarini parvarishlashda soya maydonlarida uchraydigan begona o'tlarga qarshi uyg'unlashgan kurash choralariga bog'liq holda tuproqning unumdorligini saqlash hamda oshirish, aholini oziq-ovqat va chorvachilikni yem-hashak mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini qondirish, soyadan yuqori va sifatli hosil olishda soya maydonlarida uchraydigan begona o'tlarga qarshi kurash choralarining agrotexnologik elementlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi Andijon viloyatining och tusli bo'z tuproqlari sharoitida asosiy ekin sifatida soya parvarishlanayotgan maydonlarda uchraydigan begona o'tlarga qarshi uyg'unlashgan (tuproqqa asosiy ishlov berish usullari hamda gerbitsidlarni qo'llash) xolda kurashishda soyadan yuqori va sifatli hosil yetishtirishni ta'minlaydigan agrotexnologiya elementlarini takomillashtirishdan iborat.

Tadqiqotning usullari. Tadqiqotda kuzatuv va taxlillar O'zPITIda qabul qilingan "Dala tajribalarini o'tkazish" uslubnomasi asosida, tajriba variantlarida tuproqning agrofizikaviy, agrokimyoviy va mikrobiologik xossalarini o'rganish "Методы агрохимических, агрофизических и микробиологических исследований в поливных хлопковых районах" uslubiy qo'llanmalari bo'yicha, olingan ma'lumotlarning aniqligi va ishonchliligi umum qabul qilingan Б.А.Доспеховнинг "Методика полевого опыта" uslubiy yordamida matematik-statistik tahlil Microsoft Excel kompyuter dasturi asosida amalga oshirilgan.

Tadqiqot natijalari. A.M.Alievning [8;16-21-b.] ta'kidlashicha, madaniy ekinlar parvarishlanayotgan maydonlarda qo'llanilayotgan ma'dan o'g'itlar samaradorligini mavjud begona o'tlar keskin pasaytirib, ekinlar hosildorligini kamayishiga sabab bo'ladi.

Tuproqqa ishlov berish usullari, eng avvalo, begona o'tlar va boshqa zararli organizmlarga qarshi kurashishda o'z ta'sirini ko'rsatadi. Ayniqsa, erni ikki yarusli omochda shudgorlash, tuproqning suv-fizik xossalarini yaxshilash bilan birga, ko'p yillik begona o'tlarni sezilarli darajada kamaytirib, bir yillik begona o'tlarni esa gerbitsidlar yordamida o'z vaqtida yo'qotishga erishildi. Natijada parvarishlanayotgan soya o'simligining o'sishi va rivojlanishi uchun maqbul sharoit yaratildi.

Tajriba variantlarimizdan olingan ma'lumotlar (2022 y.) shuni ko'rsatadiki, begona o'tlarga qarshi tuproqqa turli usulda ishlov berib, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbitsidini 0,6 l/ga me'yorda qo'llaganimizda boshqa variantlarga nisbatan yuqori ko'rsatkichlar olinganligi aniqlandi.

Jumladan, tajriba dalasidagi soya o'simligining maysalanish fazasida 1-iyun xolatiga bo'yi o'rganilganda, begona o'tlarga qarshi oddiy omoch yordamida erga 28-30 sm chuqurlikda ishlov berib, gerbitsid sepilmagan nazorat variantida 14,5 sm, gullash fazasida 1-iyul xolatiga 51,5 sm, dukkaklash fazasida 1-avgust xolatiga 62,2 sm, pishish fazasida 1-sentyabr xolatiga 64,3 sm ni tashkil qilgan bo'lsa, xuddi

shunday ishlov berish usuli qo'llanilib, shudgorlashdan oldin Dafosat gerbitsidini 4,0 kg/ga me'yorda qo'llanilgan variantda o'simlikning bo'yi maysalanish fazasida 1-iyun xolatiga 15,4 sm ni, gullash fazasida 1-iyul xolatiga 53,5 sm ni, dukkaklash fazasida 1-avgust xolatiga 62,4 sm ni, pishish fazasida 1-sentyabr xolatiga 68,2 sm ni tashkil qildi, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Imazet 10% k,s 0,5 l/ga me'yorda qo'llanilgan variantda o'simlikning bo'yi maysalanish fazasida 1-iyun xolatiga 15,9 sm ni, gullash fazasida 1-iyul xolatiga 54,5 sm ni, dukkaklash fazasida 1-avgust xolatiga 63,7 sm ni, pishish fazasida 1-sentyabr xolatiga 72,3 sm bo'ldi, ushbu ko'rsatkich soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbitsidini 0,6 l/ga me'yorda qo'llanilgan variantda o'simlikning bo'yi maysalanish fazasida 1-iyun xolatiga 15,8 sm ni, gullash fazasida 1-iyul xolatiga 56,8 sm ni, dukkaklash fazasida 1-avgust xolatiga 65,6 sm ni, pishish fazasida 1-sentyabr xolatiga 78,0 sm ni tashkil qildi.

Tajribada soya o'simligining chin barglar soni o'rganilganda 1-iyun xolatiga begona o'tlarga qarshi oddiy omoch yordamida erga 28-30 sm chuqurlikda ishlov berib, gerbitsid sepilmagan nazorat variantida 4,6 dona, xuddi shunday ishlov berish usuli qo'llanilib, shudgorlashdan oldin Dafosat gerbitsidini 4,0 kg/ga me'yorda qo'llanilgan variantda o'simlikning chin barglar soni 4,8 donani, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Imazet 10% k,s 0,5 l/ga me'yorda qo'llanilgan variantda 5,0 donani, ushbu ko'rsatkich soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbitsidini 0,6 l/ga me'yorda qo'llanilgan variantda 5,3 donani tashkil qilganligi aniqlandi.

Kuzatuvlarimizda o'simlikning gullar soni ham aniqlab borildi. Kuzatuv natijalariga ko'ra 1-iyun xolatiga gullar soni, begona o'tlarga qarshi oddiy omoch yordamida erga 28-30 sm chuqurlikda ishlov berib, gerbitsid sepilmagan nazorat variantida 0,8 donani, 1-iyul xolatiga 11,4 donani, 1-avgust xolatiga 22,4 donani tashkil qilgan bo'lsa, xuddi shunday ishlov berish usuli qo'llanilib, shudgorlashdan oldin Dafosat gerbitsidini 4,0 kg/ga me'yorda qo'llanilgan variantda 1-iyun xolatiga 1,4 donani, 1-iyul xolatiga 13,4 donani, 1-avgust xolatiga 22,5 donani, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Imazet 10% k,s 0,5 l/ga me'yorda qo'llanilgan variantda 1-iyun xolatiga 1,4 donani, 1-iyul xolatiga 14,8 donani, 1-avgust xolatiga 25,6 donani, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbitsidini 0,6 l/ga me'yorda qo'llanilgan variantda 1-iyun xolatiga 1,6 donani, 1-iyul xolatiga 15,4 donani, , 1-avgust xolatiga 27,5 donani tashkil qilganligi aniqlandi.

Tajribamizda o'simlikning hosil shoxlari o'rganilganda 1-iyul xolatiga hosil shoxlar soni, begona o'tlarga qarshi oddiy omoch yordamida erga 28-30 sm chuqurlikda ishlov berib, gerbitsid sepilmagan nazorat variantida 8,5 donani, 1-avgust xolatiga 10,5 donani tashkil qilgan bo'lsa, xuddi shunday ishlov berish usuli qo'llanilib, shudgorlashdan oldin Dafosat gerbitsidini 4,0 kg/ga me'yorda qo'llanilgan variantda 1-iyul xolatiga 10,5 donani, 1-avgust xolatiga 12,4 donani, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Imazet 10% k,s 0,5 l/ga me'yorda qo'llanilgan

variantda 1-iyul xolatiga 11,5 donani, 1-avgust xolatiga 12,9 donani, soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbisidini 0,6 l/ga me’yorda qo‘llanilgan variantda 1-iyul xolatiga 12,8 donani, 1-avgust xolatiga 13,2 donani tashkil qildi.

Kuzatuvlarimiz davomida o‘simlikning dukkaklar soni ham xisobga olib borildi, soya o‘simligining dukkaklar soni o‘rganilganda, 1-iyul xolatiga dukkaklar soni, begona o‘tlarga qarshi oddiy omoch yordamida erga 28-30 sm chuqurlikda ishlov berib, gerbitsid sepilmagan nazorat variantida 9,4 donani, 1-avgust xolatiga 18,4 donani, 1-sentyabr xolatiga 33,3 donani tashkil qilgan bo‘lsa, xuddi shunday ishlov berish usuli qo‘llanilib, shudgorlashdan oldin Dafosat gerbitsidini 4,0 kg/ga me’yorda qo‘llanilgan variantda 1-iyul xolatiga 10,9 donani, 1-avgust xolatiga 18,9 donani, 1-sentyabr xolatiga 34,4 donani, soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Imazet 10% k,s 0,5 l/ga me’yorda qo‘llanilgan variantda 1-iyul xolatiga 10,9 donani, 1-avgust xolatiga 19,5 donani, 1-sentyabr xolatiga 35,9 donani, soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbisidini 0,6 l/ga me’yorda qo‘llanilgan variantda 1-iyul xolatiga 12,4 donani, 1-avgust xolatiga 22,5 donani, 1-sentyabr xolatiga 37,0 donani tashkil qildi.

Yuqoridagi kuzatuvlarimizni begona o‘tlarga qarshi tuproqni ikki yarusli omochda 28-30 sm chuqurlikda shudgorlangan fonimizda ham olib borganimizda olingan ma’lumotlar (2022 y.) shuni ko‘rsatadiki, begona o‘tlarga qarshi tuproqqa turli usulda ishlov berib, soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbisidini 0,6 l/ga me’yorda qo‘llanilgan variantda boshqa variantlarga nisbatan yuqori ko‘rsatkichlar olinganligi aniqlandi.

Jumladan, tajriba dalasidagi soya o‘simligining bo‘yi o‘rganilganda, ikki yarusli omochda 28-30 sm chuqurlikda shudgorlangan fonimizdagi nazorat (gerbitsidsiz) 4-variantda 1-iyun xolatiga 15,2 sm, 1-iyul xolatiga 52,8 sm, 1-avgust xolatiga 64,6 sm, 1-sentyabr xolatiga esa 64,8 sm bo‘lgan bo‘lsa, soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbisidini 0,6 l/ga me’yorda qo‘llanilgan 8-variant nazoratga nisbatan mos ravishda 3,6, 4,5, 5, 20 sm ga yuqori bo‘lganligi aniqlandi.

Tajriba dalasidagi soya o‘simligining chin barglar soni o‘rganilganda, ikki yarusli omochda 28-30 sm chuqurlikda shudgorlangan fonimizdagi nazorat (gerbitsidsiz) 4-variantda 4,9 donani tashkil qilgan bo‘lsa, bu ko‘rsatkich soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbisidini 0,6 l/ga me’yorda qo‘llanilgan 8-variantda nazoratga nisbatan 2,8 donaga ko‘p bo‘lgan.

Kuzatuvlarimizda o‘simlikning gullar soni taxlil qilinganda ikki yarusli omochda 28-30 sm chuqurlikda shudgorlangan fonimizdagi nazorat (gerbitsidsiz) 4-variantda 1-iyun xolatiga 1,5 donani, 1-iyul xolatiga 13,7 donani, 1-avgust xolatiga 23,8 donani tashkil qilgan bo‘lsa, soya o‘simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbisidini 0,6 l/ga me’yorda qo‘llanilgan 8-variantda nazoratga nisbatan mos ravishda 1,3, 5,2, 5,5 donaga ko‘p bo‘lganligi kuzatildi.

Kuzatuvlarimizda soya o‘simligining hosil shoxlar va dukkaklar soni ham

xisoblab borildi, olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki ikki yarusli omochda 28-30 sm chuqurlikda shudgorlangan fonimizdagi nazorat (gerbitsidsiz) 4-variantga nisbatan, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbitsidini 0,6 l/ga me'yorda qo'llagan 8-variantda yuqori ko'rsatkichlar aniqlandi.

Kuzatuvimizda eng yuqori ko'rsatkich, erni ikki yarusli omoch yordamida ishlov berib, soya o'simligi 2-3 barg chiqarganda Pllot gold 10% sus. gerbitsidini 0,6 l/ga me'yorda qo'llagan 8-variantda kuzatilib, boshqa ishlov berish usuliga hamda gerbitsidlar turiga nisbatan mos ravishda o'simlikning o'sib rivojlanishidagi barcha ko'rsatkichlar yuqori bo'lganligi qayd etildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 17 iyundagi PF-5742-son «Qishloq xo'jaligida er va suv resurslaridan samarali foydalanish chora-tadbirlari to'g'risida»gi farmoni

2.Мо'aminov К.М., Rizaev Sh.X. Агротехнические и химические меры борьбы с сорняками на посевах озимой пшеницы // Зерновое хозяйство. 2005. №6. С. 21-22

3.Hasanova F.M., Salomov Sh.T. "Qishloq xo'jaligida yangi tejamkor agrotexnologiyalarni joriy etish" mavzusidagi xalqaro ilmiy amaliy konferensiya ma'ruzalar to'plami. T. 2011. B. 258-259.

4.Sh. Teshabayev. Begona o'tlarga qarshi kurashda tuproqqa turli usulda ishlov berib, gerbitsidlar qo'llashning g'o'za unib chiqishi hamda hosildorligiga ta'siri: (Qishloq xo'jaligi jurnali) 2020. № 2 B 39-40.